

AGATA MIROŃCZUK
Akademia Podlaska w Siedlcach

TURYSTYKA I REKREACJA CZYNNIKAMI ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

W transformowanej gospodarce problemy rozwoju gospodarczego wsi i obszarów wiejskich nabierają szczególnego znaczenia. Aktywizacja gospodarcza wsi, konieczność poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu, stają się konieczne ze względu na jej zacofanie ekonomiczne, niedostateczne wyposażenie w urządzenia infrastrukturalne, jak również wymóg szybkiego dostosowania się do funkcjonowania w warunkach europejskiego rynku. Powyższe przesłanki czynią więc zagadnienia rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki tym bardziej doniosłymi.

W dniach 18-19 września 2003 roku, w Siedlcach odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa nt.: „Turystyka i rekreacja czynnikami rozwoju obszarów wiejskich”. Organizatorami spotkania byli pracownicy Zakładu Agrobiznesu Akademii Podlaskiej.

Tematyka konferencji bezpośrednio nawiązywała do problemów organizacji i funkcjonowania przedsiębiorstw i gospodarstw turystycznych oraz zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju turystyki wiejskiej, które wymagają rozwiązania na terenie całego kraju.

Szczegółowe cele konferencji zostały sformułowane następująco:

1. Prezentacja dorobku nauki w powiązaniu z praktyką w dotychczasowym rozwoju turystyki i rekreacji na obszarach wiejskich.
2. Wymiana poglądów oraz dotychczasowych doświadczeń w zakresie kształtowania nowych form wypoczynku i rekreacji w środowiskach lokalnych.
3. Określenie warunków i możliwości intelektualnego wsparcia procesów promocji oraz upowszechniania turystyki i rekreacji na obszarach wiejskich.

Na konferencję nadesłano 38 referatów i komunikatów naukowych. Reprezentowane były takie ośrodki, jak: Warszawa, Białystok, Poznań, Szczecin, Lublin, Kraków, Włocławek, Rzeszów, Wrocław, Siedlce, a także zagraniczne śro-

dowisko naukowe, reprezentowane przez Litewski Uniwersytet Rolniczy w Kownie.

Materiały konferencyjne zostały pogrupowane w następujące bloki tematyczne:

- I. Wspieranie rozwoju turystyki wiejskiej przez ośrodki naukowe i doradcze.
- II. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej.
- III. Przedsiębiorczy wymiar inicjatyw turystycznych na obszarach wiejskich.
- IV. Zasoby ludzkie i rzeczowe w gospodarstwie agroturystycznym.
- V. Elementy organizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej.
- VI. Kształtowanie produktu agroturystycznego.

Właściwe przygotowanie teoretyczne i umiejętności zawodowe nabywane podczas kształcenia oferuje szereg placówek naukowo – oświatowych. Na szczególną uwagę zasługuje Wydział Zarządzania Politechniki Białostockiej, gdzie w 2001 roku utworzono nowy kierunek studiów – turystyka i rekreacja o specjalności turystyka na obszarach przyrodniczo cennych. Tenże kierunek studiów został utworzony głównie z myślą o kształceniu kadr na potrzeby rynku turystycznego województwa podlaskiego. Duże zainteresowanie ze strony studentów tym kierunkiem może sugerować plany związane z rozpoczęciem w przyszłości własnej działalności turystycznej na terenach wiejskich (prof. dr hab. K. Michałowski – Politechnika Białostocka). Uruchomienie skutecznego systemu oświatowego na wsi, a przez to danie szans edukacyjnych wszystkim tym, którzy do tego aspirują, ma znaczenie priorytetowe, zwłaszcza dla młodej generacji mieszkańców (dr E. Tyran – AR Kraków).

Nie bez znaczenia pozostaje aktywizująca rola samorządu terytorialnego w zakresie tworzenia warunków do rozwoju turystyki wiejskiej. W turystyce, bardziej niż w innych dziedzinach decydujących o rozwoju ekonomicznym obszarów wiejskich, ważny jest stan infrastruktury wsi (transport, służba zdrowia, bezpieczeństwo, handel, kultura i inne usługi zaspokajające potrzeby mieszkańców). Rolnicy nie są w stanie samodzielnie organizować i finansować rozwoju turystyki, ze względu na brak kwalifikacji i niedobór kapitału na wsi. W organizacji turystyki konieczna jest profesjonalna pomoc w zakresie promocji i sprzedaży usług turystycznych poprzez odpowiednie instytucje i organizacje. Rola samorządu terytorialnego sprowadza się do organizowania różnego rodzaju przedsięwzięć promujących turystykę wiejską i agroturystykę, np. wystaw, targów, opracowanie przewodników itd. (prof. dr hab. A. Kożuch – WSE w Białymstoku, dr A. Potoczek – WSH-E we Włocławku).

Rozwój agroturystyki w Polsce w ostatnich latach jest znaczny, co stwarza potrzebę niesienia pomocy tej działalności poprzez doradztwo i szkolenia. Zauważalny jest utrzymujący się wzrost zainteresowania kursami przygotowujący-

mi do prowadzenia gospodarstw agroturystycznych, oferowanymi przez ośrodki doradcze. Na terenie działania WODR Warszawa – Oddział Siedlce, intensywnie prowadzone są różnorodne szkolenia, kursy i wyjazdy terenowe dla osób zamierzających podjąć i prowadzących działalność agroturystyczną, co stwarza nowe możliwości dla wiejskiej aktywności gospodarczej, poszerza ofertę i podnosi jej jakość.

Problematyka doradztwa i jej wpływ na rozwój działalności agroturystycznej powinna być dyskutowana w aspekcie jej poziomu, traktowanego jako wypadkowa poziomu wiedzy specjalistów, doboru odpowiednich metod dostosowanych do określonych sytuacji oraz zaangażowania doradców. Agroturystyka łącząc walory środowiska wiejskiego z potencjałem społeczno-gospodarczym gospodarstw rolnych, przynosi korzyści zarówno rolnikom, jak i całym społecznościom lokalnym. Rolnicy nie w pełni jednak doceniają i wykorzystują możliwości uzyskiwania dodatkowych dochodów, wynikających z wyjątkowego uroku oraz bogatej historii i kultury tego regionu (mgr A. Marcysiak i dr A. Marcysiak – AP Siedlce, prof. dr hab. J. Ramanauskiene, dr R. Skujaite – Uniwersytet Rolniczy w Kownie). Niezbędne są działania prowadzące do zmiany tego stanu rzeczy. Konieczne są inwestycje infrastrukturalne w zakresie rozbudowy i budowy sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, telefonicznych, drogowych, telekomunikacyjnych, szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, punktów widokowych itp. (dr K. Witośław – KCDRRiOW w Brwinowie, dr M. Plichta – AP Siedlce, mgr A. Spychała – AR Poznań, prof. dr hab. U. Gozdałik – SGGW Warszawa, prof. dr hab. K. Jankowski – AP Siedlce, mgr M. Sudnik – ODR Siedlce).

Bogate walory turystyczne wielu regionów naszego kraju determinują aktualny stan i możliwości rozwoju agroturystyki. Wśród społeczno-ekonomicznych aspektów rozwoju agroturystyki należy wymienić zwłaszcza wpływ środków transportu i infrastruktury komunalnej, co podkreślił m.in. dr hab. B. Sawicki – AR Kraków. Dr Zdzisław Kryński (Uniwersytet Rzeszowski) wskazał na potrzebę przemian strukturalnych rolnictwa i zapewnienia zatrudnienia wzrastającej liczbie ludności wiejskiej, nie związanej z rolnictwem, jak i pracującej w nim, ze względu na niemożność znalezienia innej pracy. Chodzi więc o tworzenie miejsc pracy na wsi, ale poza rolnictwem. Dotyczy to rozwoju takich sektorów, jak: turystyka, agroturystyka, leśnictwo, ochrona środowiska, czy różnego rodzaju usługi mogące dać dodatkowe źródło utrzymania dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie. Analiza motywów podjęcia działalności agroturystycznej wskazuje przede wszystkim na potrzeby ekonomiczne rolników.

Prowadzenie usług agroturystycznych wymaga respektowania przepisów prawa. Należy dopasować swoją sytuację do jednej z wielu możliwości stwarzanych przez przepisy. Każdy ma prawo wybrać najkorzystniejszą formę działania, lecz musi ona być prowadzona z poszanowaniem przepisów prawnych (dr J. Kobyłecki – AP Siedlce). Oprócz przepisów prawa, poważniejszą barierą, którą

rolnicy muszą pokonać jest brak kapitału finansowego. Doniosłą rolę w finansowaniu działalności agroturystycznej pełni Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, oferująca rolnikom kredyty preferencyjne, w tym kredyty agroturystyczne. Jednak niewielkie zainteresowanie ze strony banków udzielaniem kredytów na rozwój działalności agroturystycznej świadczy o tym, iż lokalni bankierzy oraz inwestorzy nie w pełni rozumieją i doceniają znaczenie ruchu turystycznego na obszarach wiejskich (dr A. Mironczuk – AP Siedlce).

Prowadzenie usług turystycznych jest wyrazem przedsiębiorczości, rozumianej jako konkretne działanie gospodarcze. Do czynników wspomagających rozwój małych firm należy zaliczyć dysponowanie własnym lokalem i własnymi środkami finansowymi, przedsiębiorczą postawę właściciela firmy oraz dobre kontakty z partnerami rynkowymi (mgr A. M. Rak, dr R. Rudziński – AP Siedlce), a także psychologiczne cechy osobowości organizatora agroturystyki, jak: zdolności organizatorskie, umiejętności współdziałania, komunikatywność, empatię i tolerancyjność (dr E. Bernacka – UMCS Lublin). Socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania rozwoju agroturystyki w kontekście jej specyficznych cech oraz możliwości aktywizacji społeczno-zwodowej mieszkańców wsi, w tym młodzieży przedstawili dr J. Potiopa i dr J. Kobylecki – AP Siedlce.

Do podstawowego wyposażenia gospodarstw rolniczych należą zasoby rzeczowe, zabezpieczające m.in. bazę noclegową i żywieniową. Ich stan i rodzaj przyczynia się do prawidłowej organizacji i funkcjonowania gospodarstwa agroturystycznego (dr Kazimierz Łęczycki, mgr A. Batorski, mgr K. Szabołaj-Kunda – AP Siedlce). Nie bez znaczenia pozostaje sposób użytkowania przestrzeni rolniczej i prowadzenia produkcji roślinnej, szczególnie uprawy warzyw. W doborze gatunków warzyw do uprawy w gospodarstwie agroturystycznym zaleca się uwzględnienie m.in. takich czynników, jak: okres usług agroturystycznych, potrzeby rodziny i czasowiczów czy preferencje konsumentów (prof. dr hab. B. Gąsiorowska, prof. dr hab. K. Zarzecka, prof. dr hab. W. Wadas – AP Siedlce).

Coraz częściej spotykanym zjawiskiem w gospodarstwach agroturystycznych jest użytkowanie zwierząt, w sposób specjalnie przygotowany dla turystów. Wzbudzają one szczególne zainteresowanie wśród małych dzieci przebywających na wypoczynku. Z dużą dozą prawdopodobieństwa przyjęła dr hab. Halina Kałuża - AP, że właściwie zorganizowany „zwierzęcy” dział gospodarstwa agroturystycznego stanowił będzie mocny element produktu agroturystycznego. Referentka wyodrębniła pięć grup zwierząt (przeżuwacze, zwierzęta monogastryczne, ptaki ozdobne, zwierzęta egzotyczne, konie), a następnie omówiła możliwości ich wykorzystania w agroturystyce.

Do elementów tworzących produkt agroturystyczny należy zaliczyć turystyczne użytkowanie koni. Dr M. Wójcik-Augustyniak i mgr W. Augustyniak - AP, przedstawili wyniki badań przeprowadzone w 85 gospodarstwach, położonych na terenie całego kraju. Podstawowym kryterium ich doboru było oferowanie

usług konnych. W szczegółowej analizie zostały uwzględnione takie elementy, jak: liczba koni w badanym gospodarstwie, formy użytkowania, maść, wzrost koni dorosłych oraz rasa.

Próbie zdefiniowania pojęć „produkt agroturystyczny” i „usługa agroturystyczna”, podjął w swoim wystąpieniu dr Ryszard Jabłonka (AP Siedlce). Mówiąc o produkcie agroturystycznym wyodrębnił trzy jego części, tj. rdzeń produktu, produkt rzeczywisty oraz produkt poszerzony. Analizując problematykę usług zwrócił uwagę na ich niematerialny charakter oraz omówił takie cechy jak: nierozdzielność, różnorodność oraz nietrwałość.

Turystyka była znanym zjawiskiem w życiu społecznym i gospodarczym na wsi już od dawna. W użyciu były takie określenia, jak: letniska, letniaki, wczasy pod gruszą. Mgr M. Karczewska (AR Poznań), przedstawiła kwestie kształtowania produktu agroturystycznego w kontekście wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Zaakcentowała między innymi problemy wielkości niezbędnego potencjału turystycznego, konieczność angażowania się miejscowej ludności w realizację lokalnych strategii rozwoju turystyki, dostępność komunikacyjną czy wpływ samorządu terytorialnego na rozwój lokalny. Przedstawiła także przykłady funkcjonujących produktów regionalnych.

Uwarunkowania o charakterze zewnętrznym w stosunku do gospodarstwa, do których należy zaliczyć atrakcje turystyczne regionu, były przedmiotem wystąpienia dr J. Stepnia (AR - Poznań). Referent omówił wypoczynkowe, krajoznawcze oraz specjalistyczne walory turystyczne regionu. Zwrócił uwagę na znaczenie promocji w dobrym wyeksponowaniu mocnych stron określonych obszarów wiejskich. W oparciu o strategię rozwojową wybranych gmin przedstawił koncepcje budowy ofert agroturystycznych.

Właściwie rozumiana agroturystyka to coś więcej niż tylko zakwaterowanie i wyżywienie. Coraz większego znaczenia w kształtowaniu produktu agroturystycznego, nabierają elementy dziedzictwa kulturowego, czyli całokształt dorobku materialnego i duchowego ludności, narodu czy epoki. Dr M. Woźniak i mgr T. Surmacz (Uniwersytet Rzeszowski), zalecili zwrócenie szczególnej uwagi na metody prezentacji dziedzictwa kulturowego, a następnie omówili elementy składowe dziedzictwa kulturowego Bieszczadów i Beskidu Niskiego jako atrakcji turystycznej. Do problemów dziedzictwa kulturowego jako potencjału rozwoju turystyki na obszarach wiejskich nawiązała mgr S. Graja (AR Poznań). Skoncentrowała swoją uwagę na możliwościach wykorzystania rzemiosła jako elementu produktu agroturystycznego. Jego tworzenie umożliwiają: rękodzielnictwo, garbarstwo, wikliniarstwo i plecionkarstwo jako przykłady działalności rzemieślniczej, które w określonych warunkach mogą być doskonałymi czynnikami rozwoju turystyki.

Współczesna gospodarka rynkowa wymaga ponoszenia na właściwym poziomie nakładów na szeroko rozumiany marketing. Wśród elementów tworzących tożsamość gospodarstwa należy wymienić takie elementy jego identyfikacji, jak:

ubioiry personelu, infrastruktura gospodarstwa, obsługa gości, upominki i gadżety, reklama prasowa, komunikacja z otoczeniem(dr A. Brelik – AR Szczecin).

Dr I. Kurtyka (AR Wrocław), dokonała segmentacji rynku potencjalnych nabywców usług agroturystycznych. Zadowalające wyniki ekonomiczne w prowadzeniu działalności gospodarczej, w tym agroturystycznej, mogą być osiągnięte dopiero wówczas, jeżeli zostaną poprzedzone badaniami rynku. Wcześniejsze określenie takich problemów, jak motywy którymi kierują się potencjalni nabywcy usług agroturystycznych czy preferencje w zakresie wyboru miejsca wypoczynku, to tylko niektóre zagadnienia, ułatwiające kształtowanie oferty agroturystycznej.

Złożoność i doniosłość problematyki dotyczącej rozwoju turystyki i rekreacji na obszarach wiejskich wskazuje na potrzebę zgłębionych analiz. Konferencja stworzyła wyśmienitą okazję, aby spojrzeć na najbardziej aktualne zmiany jakie występują w zakresie rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce i za granicą. Prezentowane przez uczestników treści wywołały rzeczową dyskusję i tym samym przyczyniły się do głębszego poznania problemów turystyki i rekreacji na obszarach wiejskich.